

Наталія Л АЛ АК,
аспірант,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
ім. акад. Степана Дем'янчука

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ В АУДИТОРНІЙ І ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ

Анотація

У статті розглядаються методи та прийоми творчої діяльності майбутніх учителів історії в аудиторній і позааудиторній роботі як чинника формування в студентів педагогічної культури.

Аннотация

В статье рассматриваются методы и приемы творческой деятельности будущих учителей истории в аудиторной и позааудиторной работе как фактора формирования у студентов педагогической культуры.

Annotation

In the article the methods and ways of future teachers' of history creative activity in the class and out of class work as the factor of training the students' pedagogical culture are examined.

Стратегічним гарантом прогресивного розвитку кожної країни і світу в цілому є сама людина, її природодоцільна багатопланова діяльність, етична позиція, професійна компетентність, культура. Вирішальну роль у формуванні особистості майбутнього громадянина відіграє система народної освіти, що склалася в суспільстві: "Освіта і суспільство неподільні. Навіть найбільші імперії приречені, якщо за їх зовнішнім, показним благополуччям виявляються морально-етичний вакуум, якщо деградує культура, наука, освіта" [2; 6].

Необхідність переходу до особистісно-орієнтованого підходу в системі вищої професійної освіти відображена в Законі України "Про освіту". Як основоположні принципи державної політики в галузі освіти названі її культурологічний і гуманістичний характер. Перш за все, це означає звернення до загальнолюдських цінностей, провідною ланкою яких є сама людина [1].

Гуманізація освіти сьогодні неможлива без особистості педагога-гуманіста. З нею пов'язуються надії на подолання кризи у міжособистісних стосунках (бездуховності, аморальності, конфліктності, жорстокості і т.д.). Абсолютно очевидно, що школі сьогодні потрібен інший вчитель - носій нової гуманістичної ідеології, не просто "транслятор знань", а цілісна особистість. Тому основним напрямом процесу розвитку освіти в педагогічному ВНЗ є моделювання системи підготовки фахівців з урахуванням вимог сьогодення - підготовка не просто вчителя, що "центрується на знаннях" свого предмету, але перш за все цілісної особистості, яка володіє високою педагогічною культурою "центрованою на особистості вихованця" [5].

Все вищенаведене підводить до постановки фундаментальної педагогічної проблеми оновлення підготовки вчителя у вищому навчальному закладі, суть якої - в гострій необхідності її наближення до контексту загальної і педагогічної культури.

Проблеми гуманізації освіти на основі її культурологічної складової в умовах соціально-економічного перетворення нашого суспільства розглядаються в роботах В.Андрущенка, І.Зязюна, М.Євтуха, Л.Кулікової, Н.Ничкало, Л.Степашко, Є.Шиянова, О.Газмана, Н.Крилевої; ідеї культурного розвитку і саморозвитку особистості в контексті гуманізації освіти в роботах В.Андрєєва, Г.Бала, І.Беха, В.Бондаря, О.Бондаревської, В.Беспалько, І.Волощука, В.Галузинського, Б.Гершунського, С.Гончаренко, В.Давидова, Н.Кузьміної, Н.Нечаєва, Н.Ничкало, С.Рубінштейна, В.Паламарчук та ін.

Упродовж останнього десятиліття з теорії і методики професійної освіти були здійснені дослідження, у яких розглядаються різні напрями удосконалення навчально-виховного процесу: витоки особистісно орієнтованого навчання та виховання в історії української педагогіки (І.Бех, В.Бучківська, А.Віденко, Н.Гоцкало, Ю.Новгородська); підготовка педагогічних кадрів для роботи в особистісно-орієнтованій освітній системі (О.Зоц, О.Кононенко, С.Левченко, В.Луценко, Л.Ніколаєнко, Н.Протасова та ін); впровадження культурологічно орієнтованих освітніх технологій в освітній процес (В.Пилипенко, В.Мовчан, О.Коваленко).

Перехід до гуманістичних парадигм освіти, впровадження нових освітніх стандартів в Україні сприяє приєднанню нашої країни до Болонського процесу, який у нас втілюється у вигляді кредитно-модульної системи навчання.

Актуальність проблеми зумовлена суперечностями між гострою потребою суспільства у вчителі-професіоналі як цілісній особистості і відсутністю системного підходу до складання навчальних програм, планів, недостатнім використанням особистісно-розвиваючого потенціалу історії як навчальної дисципліни; потребою суспільства в творчій особистості з активною життєвою позицією і недостатнім використанням позааудиторного освітнього простору для розвитку творчого потенціалу майбутніх вчителів історії.

Мета нашого дослідження - з'ясування значення творчої діяльності в аудиторній і позааудиторній роботі майбутніх учителів історії як особистісноутворюючого чинника, що сприяє розвитку педагогічної культури студентів в процесі вивчення історії.

Педагогічна культура є невід'ємною характеристикою особистісно професійної готовності вчителя до успішної педагогічної діяльності. На наш погляд, розвиток педагогічної культури майбутнього вчителя буде ефективним, якщо в процесі вивчення історії будуть забезпечені певні педагогічні умови, одна з яких - залучення студентів до творчої діяльності в аудиторній і позааудиторній роботі.

У процесі навчання в педагогічному ВНЗ неможливо озброїти майбутнього вчителя всіма необхідними знаннями. Важливо, щоб у студентів з'явився інтерес до вивчення історії. Однією з головних ідей Сократа є теза "Пізнай самого себе!" Пізнати себе самого людина може лише через пізнання світу.

Використання методів роботи, що активізують пізнавальну і творчу діяльність студентів у процесі вивчення історії сприяє розвитку здібностей, творчих рефлексій майбутнього вчителя історії, виховання потреби до самовдосконалення та саморозвитку, сприяє особистісно-професійному розвитку майбутнього вчителя історії.

В умовах аудиторного обсягу годин, що постійно скорочується, в педагогічному ВНЗ позааудиторна робота складає важливу і невід'ємну частину загального навчально-виховного процесу. З гуманістичних позицій - позааудиторна творча діяльність є самореалізацією в освіті, самоорганізацією своєї пізнавальної діяльності.

Творчий підхід до вивчення будь-яких аспектів історії вчить студентів бачити в мові не лише набір символів, але й результат історичного процесу розвитку національної культури. Розвиток навичок аналітичного мислення, пізнавальної активності сприяє підвищенню рівня пе-

дагогічної культури майбутнього вчителя.

Рівень розвитку загальної культури вчителя багато в чому визначає рівень розвитку його педагогічної культури. Вчитель сам повинен володіти тими якостями, які хоче виховати у студентів. При цьому, значущим критерієм оцінки рівня розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя в нашому дисертаційному дослідженні є його загальна культура. Показником рівня розвитку загальної культури є:

- ступінь засвоєння загального соціального досвіду, накопиченого людством в процесі розвитку;
- привласнення морально-етичних, естетичних, загальнолюдських цінностей;
- розвинений культурний кругозір, уміння орієнтуватися в швидко змінному світі.

Зміст навчального матеріалу дозволяє досягти одних і тих же цілей на різному матеріалі і різних цілей на одному і тому ж матеріалі. Цей засіб має об'єктивні можливості стимулювання розвитку багатьох компонентів педагогічної культури в процесі вивчення історії.

Так, наприклад, тема "Історія Австрії" дозволяє досягти одночасно декілька цілей: розвиток загальнокультурного кругозору (географічне положення, державний устрій, столиця, грошова одиниця, державна історія, роль держави в ЄС, традиції, звичаї, свята); розвиток професійної компетентності (обговорення одержаної інформації в діалогах, рольові ігри); розвиток пізнавального інтересу (читання газетних, журнальних статей з актуальних питань); розвиток міжкультурної компетенції (знайомство з культурними нормами, звичаями країни, що вивчається, з використанням відеоматеріалів).

За допомогою методів тестування, інтерв'ювання, анкетування, контент-аналізу ми з'ясували, що більшість студентів не розглядають предмет історія як засіб особистісного-професійного самовдосконалення, як засіб задоволення своїх професійних і культурних запитів. На наш погляд, організація творчої діяльності, як в аудиторній, так і позааудиторній роботі дозволить нам переконати студентів в зворотному.

Констатувальний експеримент показав, що зіставлення творчої (Т) і репродуктивної (Р) діяльності в педагогічному ВНЗ не на користь творчості (Р - 62,5%; Т - 37,5%). Саме тому у нашій експериментальній програмі ми збільшили частку творчих завдань. Наведе-

мо приклади такої роботи.

Робота проводилася в ігровій формі. Нами була розроблена ділова гра **"Хто перший?"**

Правила гри. Принести на практичне заняття кубик для гри у нарди та прапорці. Учасник гри ходити може тільки після того, як дасть правильну відповідь. Якщо відповідь неправильна, гравець пропускає хід (хоча на кубику випала певна кількість очок). Якщо гравець попадає на сіру клітину, то пропускає хід.

Питання до гри.

- I. 3 ким співіснували слов'яни у Європі?
 - 2 Коли союзи слов'янських племен перетворювались у племінні княжіння?
 3. Назвіть три додержавних об'єднання східних слов'ян.
 4. Де проживали поляни?
 5. Хто за легендою заснував місто Київ?
 6. Назвіть роки правління князя Олега.
 7. Назвіть роки правління князя Ігоря.
 8. Коли було повстання древлян?
 9. Назвіть роки правління княгині Ольги.
 10. Коли княгиня Ольга нанесла візит до Константинополя?
 - II. Куди здійснив похід князь Святослав у 964 р.?
 12. Де відбувалася основна битва Святослава і візантійських військ?
 13. Коли Володимир став княжити у Новгороді?
 14. Назвіть роки правління князя Володимира Великого.
 15. Назвіть роки правління Ярослава Мудрого.
 16. У якому році польський король Болеслав I захопив Київ?
 17. Яке місто заснував Ярослав Мудрий з метою захисту західних кордонів?
 - 18.3 якими країнами Київська держава підтримувала дипломатичні зв'язки?
 19. Про якого князя написано у літописі, що він "до книг виявляв охоту, читаючи їх і вдень і вночі"?
 - 20 Що було відкрито при Софійському соборі?
- Гра проходить динамічно. Позитивний емоційний фон сприяє швидкому запам'ятовуванню, тренується уміння слухати іншого, добиватися правильної відповіді, розвиває комунікативні здібності учас-

ників.

Робота над фактичним історичним матеріалом також мала творчий характер. Наприклад, процес заучування нових дат та історичних подій може стати цікавим, якщо підійти до нього творчо. На картках пишуться нові дати та короткий зміст історичної події, учасники по черзі беруть картки з новою датою або подією і складають з ним власне сценарне уявлення історичної події. Наступний учасник повинен оцінити дане уявлення і бере наступну картку. Вся група у цей час має стежити за грамотним викладом уявлення. Таким чином, нові дати та історичні події пов'язуються з наступними і попередніми і прозвучать із застосуванням елементів фантазії, що використовуються в пропозиціях і підвищує ефективність засвоєння нових лексичних одиниць, розвиває увагу, уміння слухати, активізує розумову діяльність.

На завершальному етапі вивчення тем проводяться практичні заняття-конференції. Такі заняття та ділові ігри мобілізують творчий потенціал студентів, стимулюють пізнавальну активність майбутніх вчителів історії. Ми активно використовували ділові ігри при вивченні тем з історії середніх віків і особливо історії України.

Викладач планує ситуацію успіху і розподіляє ролі за рівнем підготовленості студентів, що сприяє формуванню підвищення рівня мотивації до навчальної діяльності.

Традиційні форми контролю засвоєння навчального матеріалу замінюються творчими завданнями. В процесі такої спільної творчої діяльності педагогічна дія поступається місцем взаємодії, партнерству, орієнтації на реальну свободу особистості майбутнього вчителя, на розвиток його емоційної сфери.

Як показало наше дослідження, зміст навчального матеріалу має можливості діяти на емоційну сферу студентів і в поєднанні з інтерактивними методами навчання є важливим засобом розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя.

Інтерактивні методи є системою правил організації взаємодії педагога і студентів у формі навчальних і ділових ігор, гарантуюче педагогічно ефективне пізнавальне спілкування, в результаті якого створюються умови для переживання студентами ситуації успіху в навчальній діяльності і взаємозбагачення їх інтелектуальної, мотиваційної, емоційної сфери.

Використання інтерактивних методів в процесі вивчення історії

забезпечує високий ступінь активності всіх учасників навчального процесу. Динамічність подій, несподіванка ситуацій, новизна змісту надають сильну дію на емоційну сферу кожного учасника гри.

У процесі вивчення історії використовуються такі інтерактивні методи як ділові ігри, інсценування, практичне заняття-конференції, практичне заняття -диспути, практичне заняття-конкурс. Особистісно-професійна спрямованість змісту даних методів дозволяє:

- розвивати і удосконалювати професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя (спостережливість, уміння слухати, терпимість до інакомислення, творче ставлення до будь-якої діяльності, пізнавальний інтерес і т.д.);
- набувати позитивного емоційного стану від пізнавальної діяльності, спілкування;
- понизити рівень тривожності і зняти психологічні бар'єри при міжособистісному спілкуванні;
- пізнати культурні норми інших народів і закріпити одержані знання в ігрових ситуаціях.

На лекційних і практичних заняттях ці завдання успішно розв'язуються в процесі вивчення історії України, новітньої історії, історії середніх віків. З цією метою ними використовувалися спеціально розроблені лекційні та практичні заняття, ділові та рольові ігри, позааудиторні виховні заходи.

Насичення аудиторної та позааудиторної роботи загальнокультурним і професійно-значущим змістом дозволяє використовувати історію як чинник розвитку мотивації до особистісно-професійного вдосконалення, самовдосконалення і, як наслідок, до розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя історії.

Узагальнюючи вищенаведене у нашому дослідженні, доходимо таких висновків:

1. Суть феномена педагогічна культура полягає в тому, що вона є складовою і невід'ємною характеристикою особистісно-професійної готовності вчителя до успішної педагогічної діяльності.
2. Встановлено, що розвиток педагогічної культури майбутнього вчителя буде ефективним, якщо в процесі вивчення історії студенти будуть залучатися до творчої діяльності в аудиторній і позааудиторній роботі.

Подальшого дослідження потребує проблема створення моделі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя історії.

Література:

1. Болюбаш Я.Я. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / *Освіта*. 2004.-№8.
2. Кондрашова Л. В. Воспитание Етически-психологической готовности студентов к педагогической деятельности // *Сов педагогика*. - 1984. - №5. -С. 75-79.
3. Мороз О.Г. Навчальний процес у вищій школі. - К: Освіта. 2001. -451 с.
4. Ничкало Н.Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє: Монографія. -К., 2001. -456 с.
5. Нісімчук А.С., Савчак Н.В. Основи педагогічної технології у вузі// *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Гуманізація і гуманітаризація математичної освіти в школі та вищому навчальному закладі"*. -Луцьк, -2000. -С. 129-131.
6. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 - 2004 рр.) - Тернопіль, 2004. -213 с.